

[RELACJA] Sztuka i piękno we współczesnym świecie. Relacja z wykładu Rémiego Brague'a

Ustępuje pokusa bałwochwalczego traktowania piękna. O „religii sztuki” marzyli pod koniec XIX wieku wyrafinowani esteci w całej Europie. W dzisiejszych czasach taka religia jest prawie nie do pomyślenia. Nie oznacza to jednak, że pokusa bałwochwalstwa została definitywnie zażegnana. Wręcz przeciwnie, inne bożki zastąpiły sztukę. I obawiam się, że mogą one okazać się o wiele bardziej okrutne i niebezpieczne – mówił prof. Rémi Brague podczas wykładu wygłoszonego w ramach cyklu „JP2 Lectures”.

We wtorek, 18 maja odbył się kolejny wykład Instytutu Kultury św. Jana Pawła II na rzymskim Angelicum. Wykład zatytułowany „Meaning of Art in Christianity in Modern World” wygłosił prof. Rémi Brague – filozof, wykładowca Sorbony oraz Uniwersytetu Ludwika i Maksymiliana w Monachium.

JP2 Lectures // Prof. Rémi Brague: Meaning of Art in Christi...

Wykład prof. Brague'a rozpoczął się od rozważania o różnych odcieniach słowa „nowożytny” i problemach z definicją tego pojęcia. W kontekście historii sztuki zarówno „nowożytność”, jak i „współczesność” i „modernizm” mają nie zawsze ostro zdefiniowane granice, ponadto ich pola znaczeniowe mogą być inne w różnych krajach i tradycjach. Niezależnie jednak od ścisłych rozgraniczeń, na czasy nowożytne przypada okres wspaniałego rozkwitu sztuk pięknych w Europie. W literaturze, muzyce i malarstwie nowe środki wyrazu

pozwoły na udoskonalenie i prześcignięcie starożytnych wzorców. Wielcy twórcy rozwijali możliwości artystycznej ekspresji w kulturze, której fundamenty były głęboko chrześcijańskie. Jaki zatem jest związek między sztuką a chrześcijaństwem?

Rémi Brague – wszystkie teksty dla Teologii Politycznej

W starożytności przedchrześcijańskiej relacja sztuki i piękna nie była definiowana w sposób odpowiadający temu, który odzwierciedlony jest w powszechnym we współczesnych językach europejskich wyrażeniu „sztuki piękne”. Grecy filozofowie, którzy rozważali pojęcie piękna, wśród nich Platon i Plotyn, nie utożsamiali go koniecznie z wytworem artystycznym, innymi słowy: celem sztuki nie było piękno same. Nie powinno nas zatem dziwić, że przyznając Pięknu tak wysoką rangę – przede wszystkim etyczną, jak bowiem zauważa Brague, *to kalon* w tych rozważaniach znaczy „godne, szlachetne” raczej niż „piękne” – byli skłonni deprecjonować twórczość artystyczną.

Przechodząc do pojawiających się w hebrajskiej Biblii ustępów, mogących rzucić nowe światło na to, jak rozumiana była przez starożytnych była kwestia natchnienia – artystycznego lub profetycznego – prof. Brague podkreślił, że można w tym dostrzec pewną zbieżność między myślą grecką a żydowską. Ważny dla niniejszych rozważań jest również passus z Księgi Rodzaju, w którym Bóg wyraża zadowolenie ze stworzonego świata: szóstego dnia stwierdza, że jest on *tow me'od*, „bardzo dobry”, lecz można to również przełożyć jako „bardzo piękny”. – Na tym tle widzimy pewną głęboką zgodność między Atenami a Jerozolimą: przekonanie, że to, co istnieje, jest dobre. Tego podstawowego założenia chrześcijaństwo nie zakwestionowało – podsumował prof. Brague.

Zmianę, którą wprowadziło chrześcijaństwo, prof. Brague określił jako „rewolucyjną”. Piękno w chrześcijańskim ujęciu jest bowiem paradoksalne. Pasja Jezusa Chrystusa, w sztuce chrześcijańskiej przedstawiana z najwyższą artystyczną doskonałością formy, przez starożytnych uznana byłaby za niegodną wysokiego stylu. Tortury, agonia i poniżenie, które cierpiał Jezus na krzyżu, nie mają miejsca w klasycznej tragedii czy epice. Fakt, że przedstawione zostały w Ewangelii i Listach Apostolskich stylem podniosłym, stanowi przełomowy fakt w dziejach europejskiej kultury. Dostrzegł to niemiecki filozof Karl Rosenkranz w *Ästhetik des Häßlichen*: religia chrześcijańska, która uczy rozpoznawać zło u jego źródeł, wprowadziła brzydotę do świata sztuki – niejako uprawomocniła jej obecność w twórczości artystycznej.

Pozostając w kręgu wielkich uniwersalistycznych religii, odmienne pojmowanie sztuki można odnaleźć w islamie. Przedstawianie istot żywych jest w muzułmańskiej wykładni traktowane jako uzurpowanie przez artystę kompetencji Stwórcy, próbę naśladowania Jego życiodajnej mocy. W hadisach znaleźć można zatem wyraźny zakaz, który uniemożliwił rozwój sztuki przedstawiającej, kierując twórczy potencjał artystów w stronę ornamentu (stąd wywodzi się funkcjonujące w językach europejskich pojęcie „arabeska”) oraz kaligrafii.

Okres późnej nowożytności przyniósł jednak rozłam w myśleniu o sztuce. O ile w starożytnej filozofii możliwe było mówienie o pięknie bez sztuki, o tyle myśl nowożytna pozwala mówić o sztuce bez piękna. Friedrich Schlegel oznajmił, że właściwym przedmiotem sztuki nie jest to, co piękne, lecz to, co interesujące, w szerokim tego słowa znaczeniu:

a zatem również – nowe, szokujące, groteskowe, uderzające, nieprzyzwoite. Probierzem wartości sztuki staje się reakcja odbiorcy – im silniejsza, tym bardziej pożądana. Piękno staje się zatem w najlepszym wypadku jedną z wielu możliwych przyczyn tego poruszenia. Jedynie na styku sztuki, komercji i technologii – a więc w designie – rola piękna jest niejako nienaruszona. Jak ujął to Raymond Loewy *La Laideur se vend mal* – „Brzydota się nie sprzedaje”.

Rémi Brague – Islam – przeczytaj fragment

Sztuka zostaje w ten sposób odcięta od swojego transcendentnego wymiaru. Choć współcześni filozofowie próbowali przywrócić połączenie piękna i prawdy – w najbardziej wyrazisty sposób sformułował to Heidegger w słowach *Schönheit ist eine Weise, wie Wahrheit west* – jednak była to prawda pozbawiona łączności z dobrem. „Sztuka dla sztuki” nie kieruje naszej uwagi na jakąś ponadzmysłową rzeczywistość, lecz na „kulturę”.

Jednak „interesujące” jako kategoria estetyczna bardzo szybko wyczerpało swój potencjał i ustąpiło miejsca przeciwnemu doznaniu. Wiek dziewiętnasty, a szczególnie jego druga połowa, była epoką nudy. Nuda bowiem, odmieniana przez wszystkie przypadki, stanowi wspólne doświadczenie pisarzy i najwybitniejszych umysłów całej ówczesnej Europy: Byrona, Leopardiego, Puszkina, Schopenhauera i Kierkegaarda, by wymienić tylko niektórych. Aby przeciwdziałać temu znużeniu w kulturze, znacząco przyspieszyła dynamika przemian w sztuce: poszukiwania nowych form, nowych środków wyrazu, poszerzania granic sztuki samej. Bezskutecznie; jak zauważył Leopardi, w ten sposób zmiana staje się normą, a to sprzyja nudzie jeszcze silniej, niż norma bez zmiany. Taki stan rzeczy utrzymuje się w znacznym stopniu do dziś.

Czy można zatem mieć nadzieję na odrodzenie sztuki chrześcijańskiej, jeśli sama sztuka przedstawia dziś tak nieszczęśliwy widok? Zdaniem prof. Brague'a, sztuka chrześcijańska wciąż może się rozwijać, jeśli zajmie odpowiednią dla siebie pozycję wobec Objawienia, jak czyniła przez wieki. – Kiedy nie istniał jeszcze ktoś taki jak „artysta”, postać, która narodziła się w renesansie, sztukę tworzyli rzemieślnicy, którzy wykonywali swoją pracę jak najlepiej i nie uważali się za obdarzonych jakąś świętą misją. Ich celem była pomoc w modlitwie wiernych – podkreślił Brague.

Jeśli sztuka istotnie przechodzi obecnie kryzys, dowodzi Brague, jego rozwiązanie nie jest możliwe wyłącznie w obrębie jej własnych kategorii, lecz musi być sproblematyzowany w odniesieniu do metafizyki. Konieczny staje się powrót do transcendentaliów – Piękna, ale też Prawdy i Dobra. – Potrzebujemy filozofów i świętych, aby renesans sztuki stał się możliwy – podsumował.

Zapraszamy na kolejny wykład z serii „Wykładów Janopawłowych”:
„Formal Europe and Vital Europe. Tradition as the ground of the identity” prof. Renato Cristina, który odbędzie się 20 maja o godzinie 14:30 (CET).

Mikołaj Rajkowski

***

Comiesięczne Wykłady Janopawłowe („JP2 Lectures”) znanych intelektualistów to propozycja Instytutu Kultury Św. Jana Pawła II dla studentów Papieskiego Uniwersytetu Św. Tomasza z Akwinu (Angelicum) w Rzymie na rozpoczynający się rok akademicki 2020/2021. Wszystkie wykłady będą dostępne w sieci w polskiej i angielskiej wersji językowej.

NADCHODZĄCE WYKŁADY (w ramach cyklu „JP2 Lectures”)

► **Prof. Renato Cristin** (University of Trieste) – *Formal Europe and vital Europe. Tradition as the ground of the identity* (20.05.2021)

► **Prof. Dariusz Gawin** (Polish Academy of Sciences) – *Phenomenon of Solidarity* (10.06.2021)

*

Instytut Kultury Św. Jana Pawła II jest interdyscyplinarnym ośrodkiem naukowo-dydaktycznym powołanym na Wydziale Filozofii Papieskiego Uniwersytetu Św. Tomasza z Akwinu (Angelicum) w Rzymie w stulecie urodzin Jana Pawła II. Misją Instytutu jest refleksja nad najważniejszymi problemami współczesnego Kościoła i świata inspirowana życiem i myślą św. Jana Pawła II. Celem Instytutu jest więc nie tylko badanie dorobku Wielkiego Papieża, ale również myślenie wraz z nim o najważniejszych sprawach kultury duchowej, a więc np. solidarności, miłosierdziu, sztuce chrześcijańskiej, miejscu Kościoła we współczesnym świecie czy kryzysie duchowym Europy. Wśród

wykładowców i współpracowników Instytutu znaleźli się wybitni intelektualiści, reprezentujący różne dyscypliny naukowe. Inicjatorami i współorganizatorami Instytutu Kultury Św. Jana Pawła II – instytucji w całości finansowanej ze środków prywatnych darczyńców – są polskie organizacje pozarządowe: Fundacja Świętego Mikołaja (wydawca „Teologii Politycznej”) oraz Fundacja Futura-Iuventa.

ZOBACZ FILM z inauguracji Instytutu Kultury Św. Jana Pawła II na Angelicum w Rzymie

KLIKNIJ i dołącz do grona fundatorów Instytutu Kultury Św. Jana Pawła II w Rzymie

Myśląc z Janem Pawłem II. Relacja z inauguracji Instytutu Kultury św. Jana Pawła II w Rzymie

List Papieża Franciszka na inaugurację Instytutu Kultury św. Jana Pawła II w Rzymie

Myśl Jana Pawła II jest zbyt ważna, by zamknąć ją w muzeum.
Przemówienie Dariusza Karłowicza na inauguracji Instytutu Kultury św. Jana Pawła II

Otwieramy „akademicki pomnik” dla św. Jana Pawła II. Rozmowa z rektorem Angelicum o. Michałem Paluchem OP

Kard. Stanisław Ryłko: Instytut Kultury to bijące serce Uniwersytetu

O. Serge-Thomas Bonino OP: W duchu żywego tomizmu

Dariusz Karłowicz zaprasza do wspólnego budowania Instytutu Kultury
Św. Jana Pawła II

***

WYGŁOSZONE WYKŁADY

► Pierwszy wykład z serii „JP2 Lectures” miał miejsce 19 października 2020 r. podczas inauguracji roku akademickiego na Angelicum. Wykład zatytułowany “Does Christianity need culture?” wygłosił przewodniczący papieskiej rady ds. kultury **kard. Gianfranco Ravasi**.

Obejrzyj nagranie wykładu:

JP2 Lectures // Kard. Gianfranco Ravasi: Czy chrześcija

Teologia Polityczna

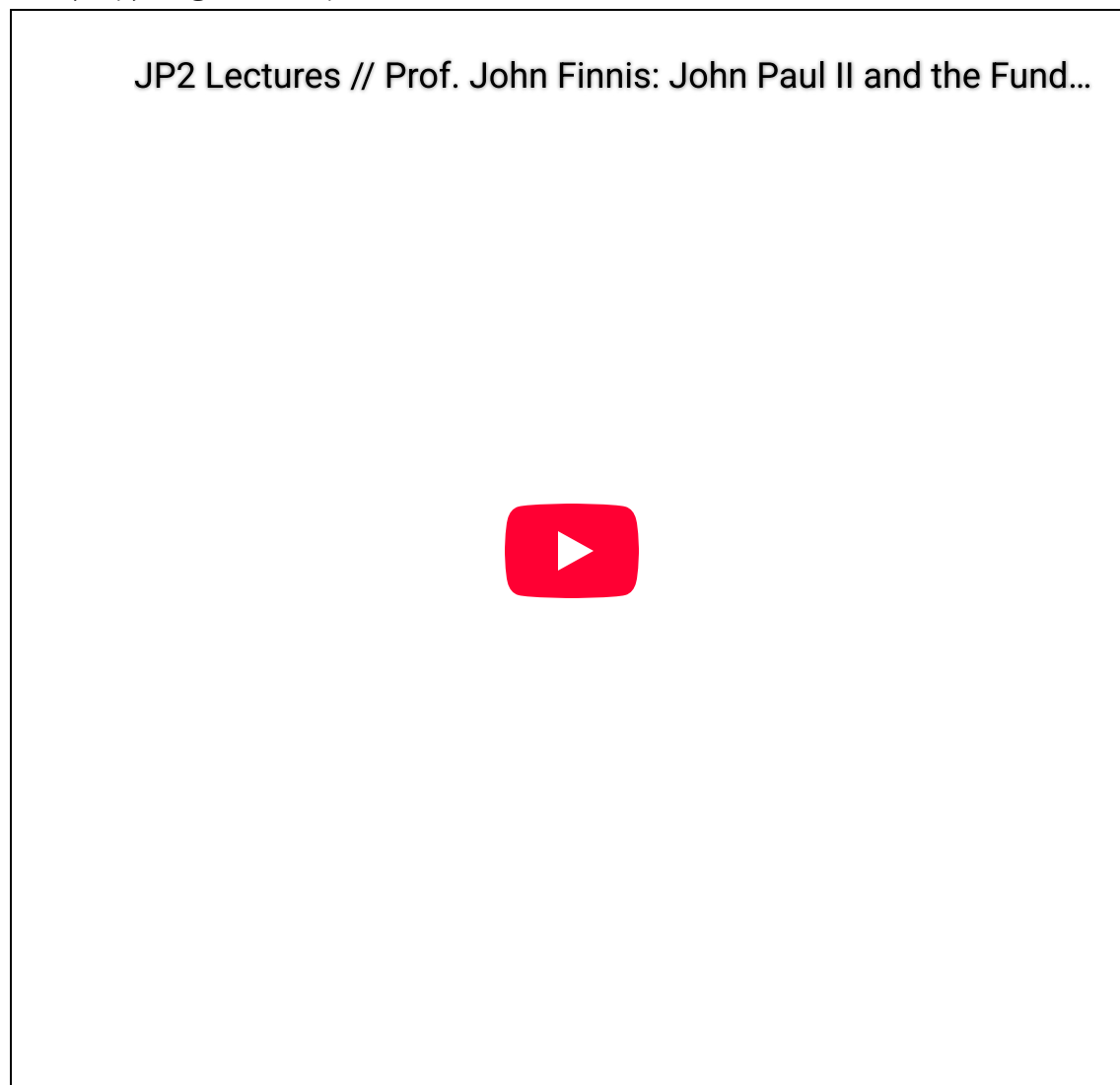

Watch on

**Przeczytaj relację z pierwszego wykładu, który wygłosił kard.
Gianfranco Ravasi: *Does Christianity need culture?***

► Drugi wykład z serii „JP2 Lectures” miał miejsce 19 listopada 2020 r. Wykład zatytułowany “John Paul II and the Fundamentals of Ethics” wygłosił **prof. John Finnis**.

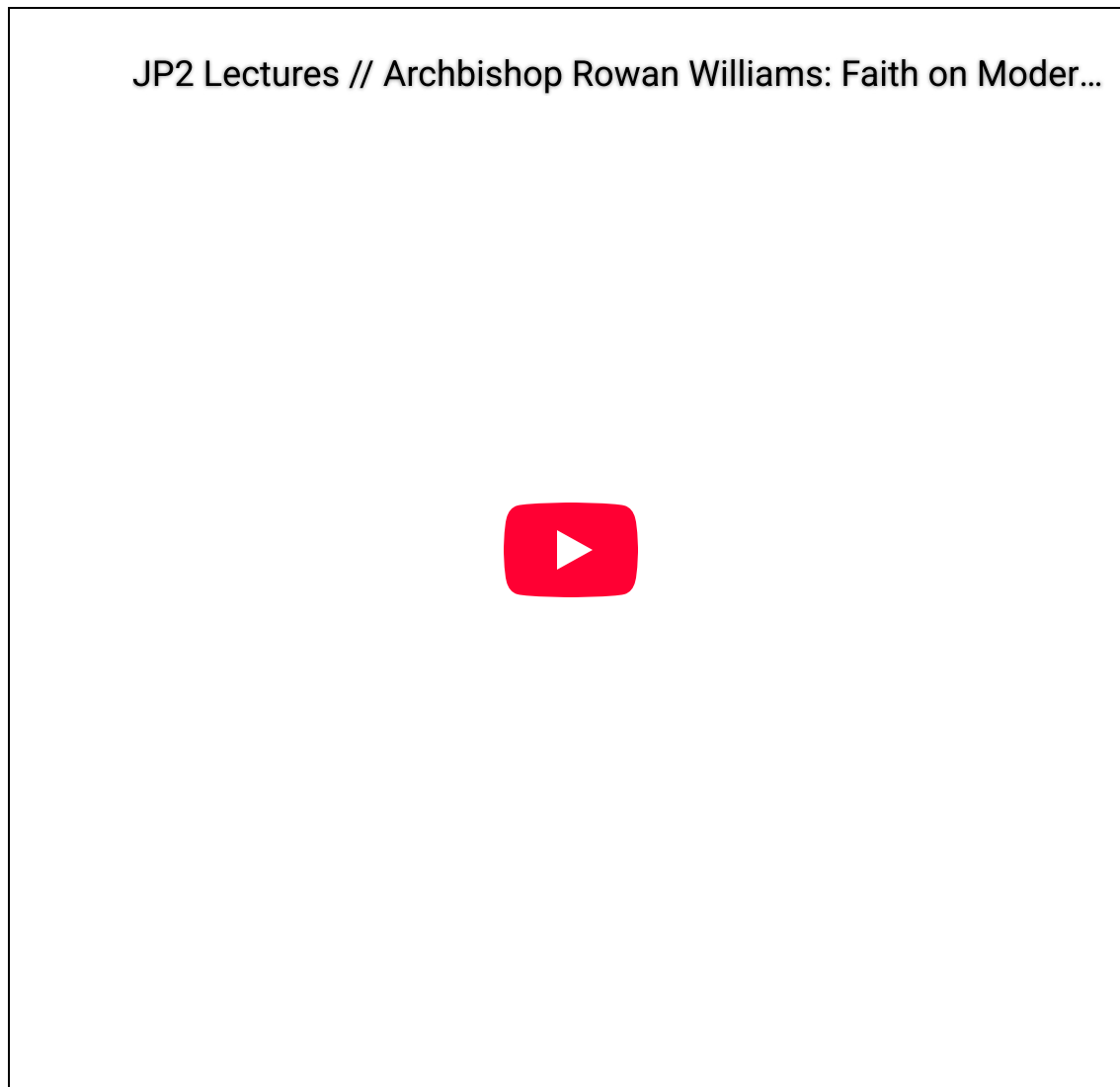
Obejrzyj nagranie wykładu:

Przeczytaj relację z wykładu prof. Johna Finnisa *John Paul II and the Fundamentals of Ethics*

► Trzeci wykład z serii „JP2 Lectures” miał miejsce 15 grudnia 2020 r. Wykład zatytułowany “Faith on Modern Areopagus” wygłosił **abp. Rowan Williams**.

Obejrzyj nagranie wykładu:

Przeczytaj relację z wykładu abp. Rowana Williama *Faith on Modern Areopagus*

► Czwarty wykład z serii „JP2 Lectures” miał miejsce 21 stycznia 2021 r. Wykład zatytułowany “European Identity. North and South: the main line of divide” wygłosił **prof. Marek A. Cichocki**.

Obejrzyj nagranie wykładu:

JP2 Lectures // Prof. Marek A. Cichocki: European Ident
Teologia Polityczna

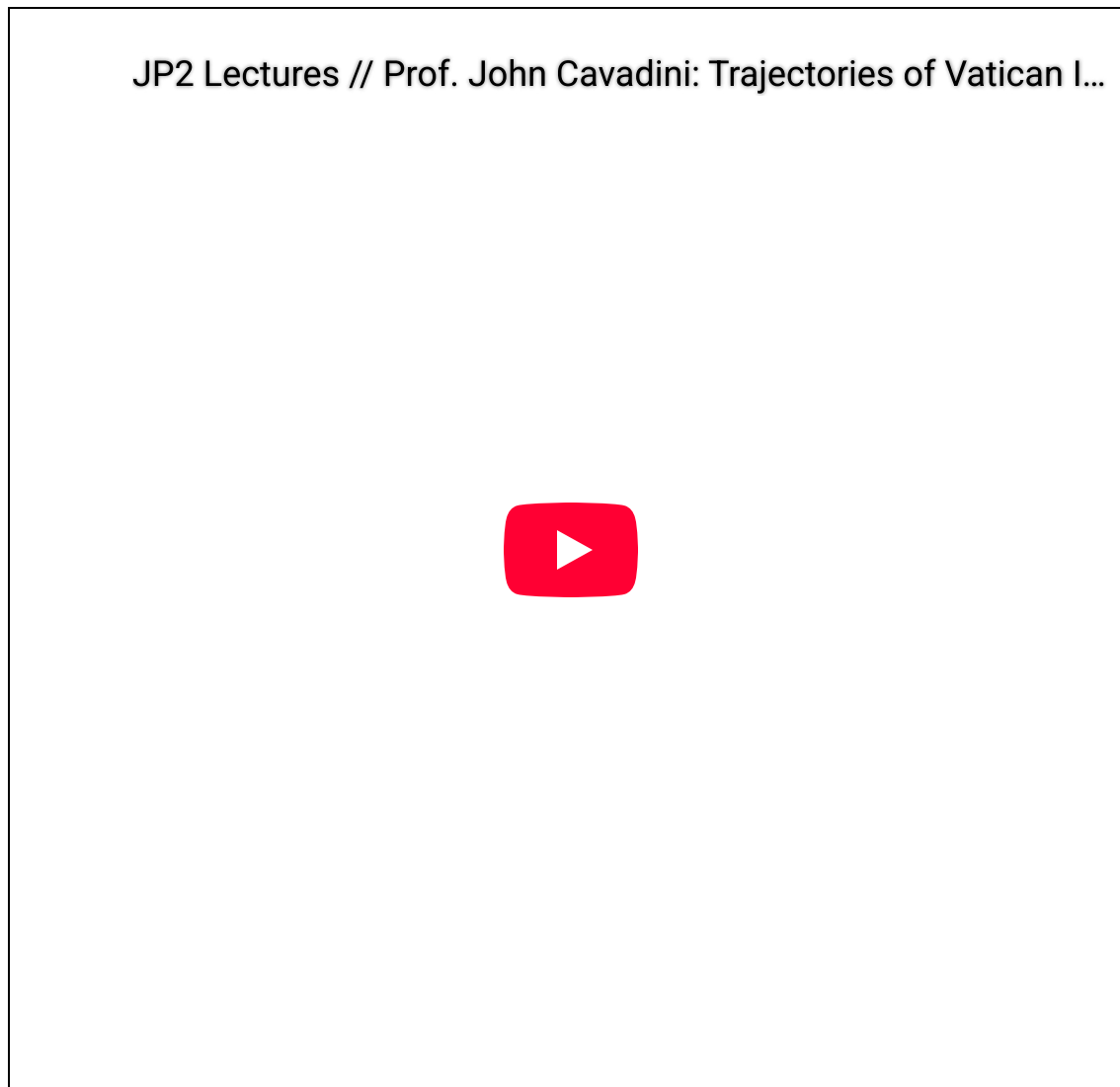

Watch on

Przeczytaj relację z wykładu prof. Marka A. Cichockiego European Identity. North and South: the main line of divide

► Piąty wykład z serii „JP2 Lectures” odbył się 26 lutego 2021 r. Wykład zatytułowany „Trajectories of Vatican II in the Theology of St. John Paul II” wygłosił **prof. John Cavadini**.

Obejrzyj nagranie wykładu:

Przeczytaj relację z wykładu prof. Johna Cavadiniego *Trajectories of Vatican II in the Theology of St. John Paul II*

► Szósty wykład z serii „JP2 Lectures” odbył się 24 marca 2021 r.
Wykład zatytułowany „Political Theology from St. Thomas Aquinas to John Paul II and Benedict XVI” wygłosił **prof. François Daguet OP**.

Obejrzyj nagranie wykładu:

JP2 Lectures // Prof. François Daguet OP: Political Theology...

Przeczytaj relację z wykładu prof. François Daguet OP *Political Theology from St. Thomas Aquinas to John Paul II and Benedict XVI*

► Siódmy wykład z serii „JP2 Lectures” odbył się 24 marca 2021 r. Wykład zatytułowany „The End of Christendom” wygłosiła **prof. Chantal Delsol**.

Obejrzyj nagranie wykładu:

JP2 Lectures // Prof. Chantal Delsol: The End of Christendom

Przeczytaj relację z wykładu prof. Chantal Delsol *The End of Christendom*